

Valsts ieņēmumu
dienests

Profesiju atalgojuma datu aprēķina kārtība

Profesiju atalgojuma analīzes periods

Valsts ieņēmumu dienests (turpmāk – VID) tīmekļvietnē publicē informāciju par profesiju atalgojumu sadalījumā pa mēnešiem.

Profesiju atalgojuma noteikšana

Profesiju atalgojuma analīzei izmanto datus no šādiem nodokļu pārskatiem:

- “Darba devēju ziņojums”;
- “Ziņas par darba ņēmējiem”.

Informāciju apkopo par visām darba vietām, kas analizējamā periodā atbilst šādiem nosacījumiem:

- ir norādīta profesija;
- ir norādīti ienākumi, kas nav vienādi ar nulli;
- ir norādītas nostrādātās stundas, kas nav vienādas ar nulli.

Informācija tiek apkopota par visām darba vietām, kuras analizējamā periodā atbilst minētajām prasībām, neatkarīgi no darba attiecību aktualitātes datu analīzes brīdī.

Ja kopējais nostrādāto stundu skaits analizējamā periodā ir nulle (piemēram, darbinieks ir bijis atvaļinājumā vai tam ir izsniegta darbnespējas lapa, vai uzņēmumā ir dīkstāve), šis darba ņēmējs tiek izslēgts no profesiju vidējās stundas tarifa likmes aprēķina. No vidējās stundas tarifa likmes aprēķina izslēdz arī darba vietas ar nulli ienākumiem.

Ekstremālo vērtību izslēgšana

Nemot vērā, ka atsevišķos gadījumos pārskatā norādītā kopējo ienākumu summa var nebūt tieši saistīta ar nostrādāto stundu skaitu, lai novērstu darba tirgus situācijai neatbilstoši augstas vai zemas vidējās stundas tarifa likmes izveidi profesijām ar relatīvi nelielu darba vietu skaitu, no analīzes tiek izslēgti būtiski atšķirīgi (ekstremāli) dati.

Kāpēc ekstremālās vērtības ir izslēdzamas no vidējās stundas tarifa likmes aprēķina?

Vidējā stundas tarifa likme tiek aprēķināta, deklarētos darba ienākumus mēnesī dalot ar nostrādāto stundu skaitu mēnesī. Darba ienākumos var būt iekļautas tādas darba devēja izmaksas, kas nav tieši saistītas ar nostrādāto stundu skaitu, piemēram, prēmijas, darbnespējas laika izmaksas un līdzīgi ienākumi. Tādējādi katrā analīzes periodā daļai darba vietu veidojas būtiski ienākumi pie neliela nostrādāto stundu skaita, kā rezultātā šādām darba vietām tiek identificēta netipiski augsta stundas tarifa likme. Piemēram, ja darba devējs izmaksā valstī noteiktajai minimālajai algai atbilstošus ienākumus (2023. gadā – 620 EUR) un deklarē tikai vienu darba stundu, konkrētās darba vietas vidējā stundas tarifa likme ir 620 EUR stundā.

Ja iepriekšējā piemērā minētajai darba vietai ir norādīta ne pārāk izplatīta profesija, konkrētās darba vietas iekļaušana profesijas vidējās stundas tarifa likmes aprēķinā var sekmēt apskatāmās profesijas atalgojuma pārāk optimistisku novērtējumu.

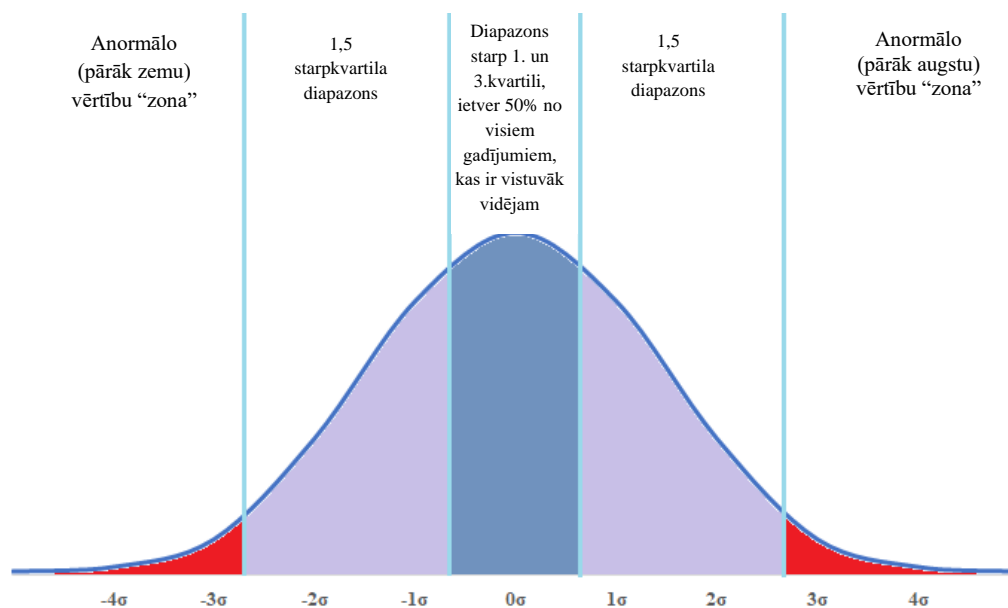
Nosakot vidējo stundas tarifa likmi darba vietā profesiju atalgojuma analīzes vajadzībām, VID galvenais mērķis ir atspoguļot vidējo stundas tarifa likmi darba vietā, kura ir tipiska un atbilstoša profesijai.

Lai nodrošinātu ticamas vidējās stundas tarifa likmes aprēķinu, profesiju pamatgrupās VID aprēķinā neiekļauj darba vietas ar ekstremāli augstām un zemām vidējām stundas tarifa likmes vērtībām. Ar ekstremālām vērtībām apzīmē vērtības, kuras būtiski pārsniedz vai nesasniedz citu darba vietu vidējās stundas tarifa likmes profesiju pamatgrupā.

Ekstremālu vērtību identifikācija

Ekstremālo vērtību identifikācijai VID pielieto interkvartila diapazona normas metodi (angļu valodā – *Interquartile Range Rule*). Tā ir plaši izmantota metode ekstremālo vērtību identifikācijai datu apstrādes procesā.

Interkvartila diapazona metode paredz, ka ekstremālām vērtībām atbilst tās vidējās stundas tarifa likmes, kuras atrodas vairāk nekā 1,5 interkvartila diapazonā zem 1. kvartiles un 1,5 interkvartila diapazonā virs 3. kvartiles. Interkvartila diapazona normas metodes darbības princips ir atspoguļots attēlā.

Interkvartila diapazona normas metode

Ja datus ar visām analizējamām vidējām stundas tarifa likmēm sarindo augošā secībā un sadala četrās vienādās daļās pēc ierakstu skaita, katru no šīm kopām sauc par kvartili. Zemākie 25 % skaitļu diapazonā veido 1. kvartili, nākamie 25 % veido 2. kvartili – kopā ir četras kvartiles.

Lai noteiktu novērojumu robežvērtības, aiz kurām esošās vērtības tiek uzskatītas par ekstremālām, tiek noteiktas 1. un 3. kvartiles robežas. Kad 1. un 3. kvartiles robežas ir noteiktas, kā starpību aprēķina interkvartila diapazonu starp 1. kvartiles vērtību un 3. kvartiles vērtību, kā arī 1,5 interkvartila papildus ticamības intervālu. Vidējās stundas tarifa likmes tiek uzskatītas par ekstremālām, ja tās atbilst vienam no šādiem diviem kritērijiem:

- pārāk mazas vērtības – mazākas par 1. kvartiles un 1,5 interkvartila diapazonu;
- pārāk lielas vērtības – lielākas par 1,5 interkvartila diapazonu virs 3. kvartiles robežas.

Vidējās stundas tarifa likmes vērtības svārstās diapazonā no 0,01 EUR līdz vairākiem simtiem EUR par nostrādāto stundu. Lielākā vidējās stundas tarifa likmes novērojumu daļa atrodas diapazonā līdz 10 EUR stundā. Tādējādi vidējās stundas tarifa likmes novērojumu sadalījumam ir raksturīga pozitīva asimetrija, kā rezultātā metode tikai retos gadījumos izslēdz pārāk zemas vērtības, bet lielākoties identificē pārāk lielas vidējās stundas tarifa likmes vērtības, kuras tiek izslēgtas no profesiju vidējās stundu tarifa likmes aprēķina, nodrošinot ticamāku rādītāja aprēķinu.

Ņemot vērā, ka novērojumu skaits atsevišķām profesijām un profesiju grupām var būt nepietiekams analīzes veikšanai, ekstremālu vērtību izslēgšana notiek profesiju pamatgrupu skatījumā, katrai profesiju pamatgrupai atsevišķi.

Profesiju atalgojuma rādītāju aprēķina kārtība

Kopējās nostrādātās stundas darba vietās aprēķina, summējot analīzes periodā nostrādātās stundas visās darba vietās, kurās nodarbinātajam norādīta konkrētā profesija.

Kopējos ienākumus aprēķina, summējot analīzes periodā visās darba vietās nodarbināto gūtos ienākumus atbilstoši nodarbinātajam norādītajai profesijai.

Kopējo darba vietu skaitu aprēķina, summējot analīzes periodā visas darba vietas, kurās nodarbinātajam norādīta konkrētā profesija.

Vidējo nostrādāto stundu skaitu vienai darba vietai mēnesī aprēķina, kopējās nostrādātās stundas izdalot ar kopējo darba vietu skaitu.

Vidējo stundas tarifa likmi aprēķina, kopējos ienākumus izdalot ar kopējām nostrādātajām stundām.

80 % no vidējās stundas tarifa likmes mēnesī aprēķina, vidējo stundas tarifa likmi reizinot ar 0,8.

Darba vietu, kurās vidējā stundas tarifa likme ir mazāka par 80% no vidējās stundas tarifa likmes valstī, īpatsvaru aprēķina, darba vietu skaita kopsummā, kurās vidējā stundas tarifa likme mēnesī nerasniedz 80 % no vidējās stundas tarifa likmes valstī mēnesī darba vietā, kurā nodarbinātajam norādīta konkrētā profesija, izdalot ar kopējo darba vietu skaitu konkrētā profesijā.